

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Дедуша Олексія Валентиновича
"Історіографія дослідження української національної ідентичності в кінці ХХ –
на початку ХХІ століть",
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.05 – етнологія.

В контексті сучасних проблем державного будівництва в Україні тема дисертаційного дослідження О. Дедуша є актуальною і в науковому, і в практичному сенсі.

Дисертація виконана в рамках планової теми ІМФЕ імені М. Т. Рильського НАН України "Етнокультура, ідентичність та етносоціальні процеси в Україні: європейський вимір. Слобідська Україна", яка має відповідний номер державної реєстрації.

Робота О. Дедуша є оригінальним науковим дослідженням. Достовірність наукових положень базується на змістовому наповненні роботи за рахунок репрезентативної джерельної бази. Залучення багатьох, в тому числі і нових, історіографічних джерел, які ширше вводяться до наукового обігу, та достатній рівень апробації дозволили доволі повно розкрити заявлену тему.

Висновки, надані дисертантом, хоча й короткі, але ємкі, аргументовані, базуються на узагальненні та критичному підході до опрацювання масиву історіографічних джерел.

Новизна дослідження підтверджується аналізом дисертації, відповідає зазначеним у ній положенням і є цілком обґрунтованою. До основних нових наукових результатів дисертації слід віднести те, що в ній по суті вперше здійснено системний та комплексний аналіз історіографії вивчення української національної ідентичності. Досліджено перші вітчизняні визначення понять, семантично близьких до терміну "національна ідентичність". Уточнено спільні та відмінні риси понять "національна свідомість" і "національна самосвідомість" у відношенні до терміну "національна ідентичність", а також особливості їхнього вживання у науковій літературі. Розкрито спільну основу та сутність об'єднання у єдиний комплекс різних вітчизняних студій, явищ, подібних за змістом до поняття "національна ідентичність". Висвітлено

суголосність тематичних векторів історіографічних студій і суспільно-політичних процесів в Україні впродовж 1991 – 2020 рр.; а також вплив останніх на науковий підтекст досліджень національної ідентичності українців, проаналізовано різні концепції українських вчених щодо специфіки проявів національної ідентичності. Систематизовано основні підходи до питання історичної періодизації української національної ідентичності.

Сформульовані автором теоретичні узагальнення, фактичні матеріали, оцінки й висновки можуть бути використані при написанні узагальнюючих праць з історії України, української культури, для подальшого вивчення української національної ідентичності, а також підготовки університетських курсів і спецкурсів.

Результати проведеного дослідження та основні положення дисертації викладені автором у 13 публікаціях, 6 із яких – у фахових виданнях.

Вимоги щодо оформлення та обсягу дисертаційної роботи витримані згідно нормативних положень. Структура дисертації загалом прийнятна, хоча можлива й корекція її. Чітко визначені розділи та підрозділи, що дозволило кваліфіковано підійти до розкриття проблеми і подати в підсумку обґрунтовані узагальнення і висновки, які збагачують наукове знання про предмет дослідження.

Дисертація О. Дедуша складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури.

Основні хронологічні рамки, які окреслюються 1990-2010-ми рр., Дедуш О. доповнив підрозділом, де подано та проаналізовано так званий установчий етап (сер. XIX – кін. 1980-х) досліджень українськими мислителями явищ, які есенційно дотичні до національної ідентичності. Зазначено також, що у наукових колах українців західної діаспори вперше було описано конкретно націоідентифікаційні практики. Це дало право автору говорити про наявність наукових підвалин у вивченні національних ідентитетів українців, які сягають ще сер. XIX ст.

Вагомим теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження став підрозділ, де дисертант виклав історіографію проблеми у західноєвропейських

та північноамериканських наукових доробках. На початкових етапах розвитку вітчизняних студій національної ідентичності, науковці активно використовували доступну іноземну літературу як теоретичний базис. О.Дедуш на основі компаративістських підходів виявив та проаналізував згадані вище зарубіжні впливи у роботах українських авторів.

Дисертант залучив масив джерел, які охоплюють дослідження таких явищ як «національна свідомість» та «національна самосвідомість», логічно окресливши їхні сутнісні відмінності та схожості з актуалізованим терміном – «національна ідентичність». Такий підхід розширив джерельну базу роботи, оскільки частота використання перших двох понять значно переважала основне для автора, однак за своїм змістом всі вони були практично синонімічними.

Зведення О.Дедушем у систему підходів до періодизації розвитку української національної ідентичності також заслуговує на позитивну оцінку. Дисертант піддає осмисленню кожен з таких підходів.

Прикладним для українських суспільствознавчих та культурантропологічних студій є підрозділ дисертаційної роботи, де О.Дедуш подає перелік вітчизняних наукових праць, які торкаються проблеми виявів націоідентифікаційних практик у бутті українців. Варто додати, що у перелік таких робіт включено і оригінальне дослідження автора про сучасне патріотичне вуличне мистецтво.

За змістом дисертаційна робота Олексія Валентиновича – якісне дослідження складної, але важливої для історичної науки теми – змісту і суті української національної ідентичності, її трансформації. За формою подачі і організації матеріалу, вважаю, мають місце недоліки, інколи прикрі.

Перше. Не узгоджені між собою тема дисертації і предмет дослідження. Вони за суттю різняться. Зміст дисертації, авторські публікації засвідчують, що в центрі уваги дослідника "національна ідентичність", а не "історіографія". Винесення "історіографії" на перший план у формулюванні теми "заносить" дослідження до дослідницького поля іншої спеціальності – 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. А вона має свої закони розвитку, свої параметри дослідження, логіку, свою методологію.

Отже, історіографія і історіографічне осмислення теми – це не одне і те ж, і на це варто було б зважити.

Друге. Автор дисертації, очевидно, має власний погляд на проблему, на її історіографію, джерела, методологію, і це мало б знайти відображення у першому розділі роботи, який чомусь відсутній.

Третє. Підрозділ 1.3 і за логікою формальною, і за змістом мав би бути першим у розділі 2.

Четверте. І в розділах дисертації, і в авторефераті, висновки мали б відображати їх програмовану мету.

П'яте. З переліку джерел та літератури не зрозуміло: дисертант використав лише історіографічні джерела? А історичні поза його увагою? Автор має опубліковану статтю про В. Вернадського, а в переліку джерел і літератури зазначена лише одна його стаття – "Українське питання і російська громадськість". Хіба автору невідомі історико-краєзнавчі, етнографічні нотатки молодого В. Вернадського (див. Вісник НАН України, 2020, №3; Український історичний журнал, 2020, №3), його стаття "Дві небезпеки", що мають пряме відношення до теми. А праці М. Драгоманова? Хоча б "Пропащий час".

Шосте. Пояснення потребує непропорційність обсягів розділів дисертації. Чому перший розділ, який хронологічно знаходиться за межами теми, і є, по-суті, вступним – найбільший? Можливо тому, що підрозділ 1.3, який значною мірою розкриває тему, має бути, як зазначалося, в розділі 2?

Сьоме. Мають місце технічні помилки: подвійне написання грифу автореферату, описки (с. 1,193, 205 та ін.)

Зауваження зазначені у цьому відгукові, не впливають на загально позитивну оцінку виконаного О. Дедушем дослідження.

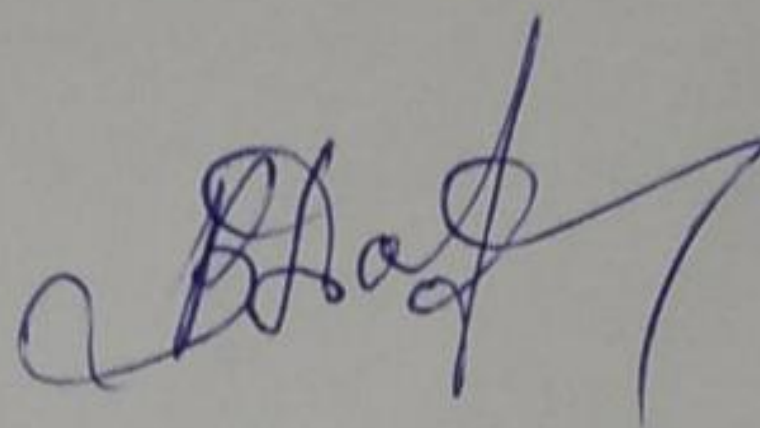
За змістовим наповненням, новизною, важливістю наукових результатів, дисертаційна робота Дедуша Олексія Валентиновича "Історіографія дослідження української національної ідентичності в кінці ХХ - на початку ХХІ століть" є самостійним і завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами,

затвердженими постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 1159 від 30 грудня 2015 р., а його автор заслуговує надання йому наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – етнологія.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
зав. відділу історії України
другої половини ХХ ст. інституту Історії України
НАН України

В. М. Даниленко

